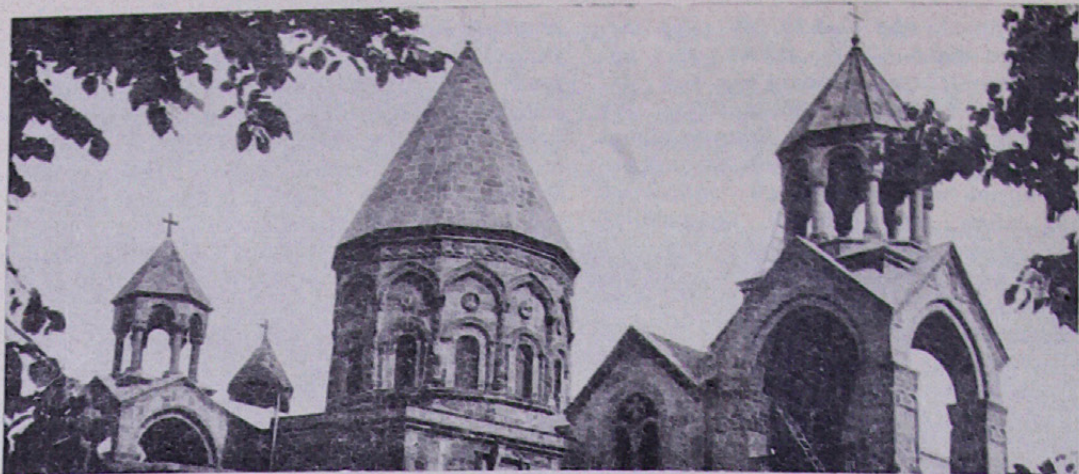

ՀՈՒՆԵԼՅԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ՝ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՍՆԱՄՅԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

Նոյեմբերի 29-ին լրացավ Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման 50-ամյակը:

Այս առթիվ գրված 1970 թվականի ապրիլի 24 թվակիր հայրապետական կոնդակի հրահանգի համաձայն Մայր Աթոռ ս. Էջմիածինը, որպես գլուխ և կենտրոն Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցու, իր օրհնությունն ու սրտագին խնդակցությունն էլ բերում համաժողովրդական այս մեծ տոնի՝ հանդիսություններով, ս. պատարագի մատուցմամբ, հայրապետական կոնդակի ընթերցումով, քարոզով և գոհաբանական մաղթանքի կատարումով, ողջունելով ազգային վերածնունդը հայոց երկրի և ժողովրդի:

ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ ՆԻՍՏ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

Նոյեմբերի 26-ին, հինգշաբթի օրը, ժամը 18-ին, Վեհարանի հանդիսությանը դահլիճում, Հայոց Հայրապետի բարձր նախագահության ներքո, կազմակերպվում է հոբելյանական հանդիսավոր նիստ՝ Սովետական Հայաստանի 50-ամյակի առիթով:

Հանդիսությանը ներկա էին, Մայր տաճարի լուսարարապետ և Գերագույն հոգևոր խորհրդի ատենապետ տ. Հայկազուն արքե-

պիսկոպոսի գլխավորությամբ, Մայր Աթոռի միաբանությունը, Գերագույն հոգևոր խորհրդի, Վերատուգիչ հանձնաժողովի և Մայր Աթոռի մ. առնջներ ճարտարապետական հանձնաժողովի անդամները, հոգևոր մեմբրանի տեսչական և դասախոսական կազմը, ուսանողությունը, մայրավանքի պաշտոնությունը, բազմ մտավորականներ և արվեստագետներ՝ հրավիրված Երևանից:

Հոբելյանական միստին մասնակցում էին Հայաստանի և ներքին թեմերի թեմակալ առաջնորդները, թեմական և եկեղեցական խորհուրդների ներկայացուցիչներով, այլ թվում՝

Արարատյան թեմի առաջնորդական փոխանորդ տ. Վահան եպս. Տեղյակներ:

Երևանի թեմի առաջնորդ տ. Մաշտոց եպս. Թաշիրյանը:

Վրահայոց թեմի առաջնորդ տ. Կոմիտաս եպս. Տեր-Ստեփանյանը:

Աղբյուրեանի թեմի առաջնորդ տ. Հուսիկ եպս. Սանթրոքյանը:

Ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող Ռուսիայի և Բուլղարիայի թեմերի առաջնորդ տ. Տիրայր եպս. Մարտիրոսյանը:

Հանդիսությանը ներկա էին նաև Սովե-

տական Հայաստանի 50-ամյակի առիթով մայր հայրենիք ժամանած սփյուռքահայ մտավորականության հայրենասիրական կազմակերպությունների և մամուլի ներկայացուցիչներ, այդ թվում՝

Լիբանանից՝ պրոֆ. Բարունակ Թովմասյանը՝ իր հարգելի տիկնոջ հետ, «Զարթոնք» թերթի խմբագրապետ Գերսամ Ահարունյանը, հասարակական ծանոթ գործիչ Հարություն Մարոյանը, Եփրեմ Էլեգյանը, բանաստեղծ Գառնիկ Ադաբյանը, հասարակական գործիչ Հարություն Կուժունին, «Արարատ» թերթի խմբագրապետ Ժիրայր Նաիրին, Բենիամին Ժամկոչյանը և ուրիշներ.

Եգիպտոսից՝ հանրածանոթ մտավորական և ծաղրամկարիչ Ալեքսանդր Սարուխանը, «Արև» թերթի խմբագրապետ Ավետիս Յափուջյանը.

Սիրիայից՝ Արամ Մարոյանը, Տիրան Ալիմյանը և ուրիշներ.

Եթովպիայից՝ Հակաբեն Ուգունյանը.

ԱՄՆ-ից՝ Արամ Արաքսը, Լևոն Փափուգյանը, «Պայքար» թերթի խմբագրապետ ղոկոտ. Նուբար Բերբերյանը.

Կանադայից՝ տեղ և տիկին Հարություն Գալուպեյանը, Էդդա Աքքիպրիոյանը.

Արգենտինայից՝ Բյուզանդ Գեջեկուշյանը, Ազատ Խաչանը և ուրիշներ:

Հորեյլանական հանդիսությանը ներկա էին նաև ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ս. Գապարյանը և Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի նախագահ Վ. Համազատյանը:

Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման 50-ամյակին նվիրված հանդիսությունը սկսվում է ՀՍՍՀ պետական հիմնի նվագով, որը երգեհոնի վրա կատարում է Լևոն Աբրահամյանը:

ԲԱՑՄԱՆ ԽՈՍՔ

Հանդիսությունը բացելով, տ. Հակաբենյանը ասում է.

«1920 թվականի նոյեմբերի 29-ը մեր մայր հայրենիքի և ժողովրդի համար բերեց պայծառ արշալույսը ազգային վերածննդի և հանդիսացավ խաղաղության առաջին ու խոստումնալից օրը: Այնուհետև հիսուն տարիներ շարունակ մեր վերածնված հայրենիքն ու ժողովուրդը ապրեցին խաղաղ ու շինարար աշխատանքով, առանց թշնամիների ոտնձգության և ասպատակությունների: Թեև 1941—1945 թվականներին, Հայրենական պատերազմի տարիներին, վիրավորվեց նաև հայ ժողովրդի սիրտը, սակայն, շնորհիվ ռուս հզոր ժողովրդի օգնության և եղբայրական մյուս հանրապետությունների

համագործակցության և մեր «զինվորյալ մանկանց» անսակարկ արյունին ու զոհողության, կրկին անգամ փրկվեցին Հայաստանի աշխարհն ու ժողովուրդը:

Այս երջանիկ օրվա ուրախությունը լիովին բաժանում է նաև Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցին, Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի օրհնությամբ, իր հայրենասեր Հայրապետի գլխավորությամբ:

Կանգնած այս լուսավոր և երջանիկ հանգրվանի առաջ, մեր բոլորի արտագին մաղթանքն է, որ բազում նման հոբելյաններ շատ անգամներ տեսնի և նշի մեր ժողովուրդը: Թող մեր հայրենի կառավարությունը առավել ևս հզորանա, շենսնա ու փառավորվի հայրենակներ ճոր նվաճումներով, որպեսզի իրեն ժառանգ թողնված հայրենի այս սրբազան հողը է՛լ ավելի պտղաբերի և ծաղկի ու նրա վրա ապրող մեր վերածնած ժողովուրդը առավել ևս բազմանա ու արիանա: Թող հայոց լեռների բարձունքներից միշտ ջերմ ու կենսատու արևի պայծառ շողերը սփռվին Հայաստանի աշխարհի վրա, որպեսզի մի օր էլ, սփյուռքի մեր հայրենակարոտ եղբայրներն ու քույրերը մեկտեղվին այս լույսի ու հույսի հայրենիքի մեջ, որպեսզի այսուհետև չտեսնին վիշտ ու դառնություն, և իսպառ մոռանան գաղթականի արտամաշտոք տառապանքները»:

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

Օրվա հանդիսության գլխավոր զեկուցողն էր Գերագույն հոգևոր խորհրդի անդամ **Հովհաննես Թովոյանը**: Հարգելի բանախոսը իր ելույթի սկզբում ասում է.

«Հայ եկեղեցին արդար հպարտության զգացումով է տոնում Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման 50-ամյակը: Արդարև, խարսխված լինելով հանդերձ քրիստոնեության համամարդկային գաղափարների վրա, հայ եկեղեցին կատարել է, այսօր էլ կատարում է նաև գերազանցապես ազգային առաքելության, նրա հազարամյա կամարների ներքո թեաժում է կրթոտ, բայց իրապաշտ հայրենասիրությունը, որը և հանդիսանում է մեր եկեղեցականության ներշնչանքի ու կենսունակության աղբյուրը:

Անցյալում հայ եկեղեցին հայկական պետության հզոր հենարանն էր, իսկ հայ պետականության կործանումից հետո նրա լավագույն ներկայացուցիչները աչքի են ընկել, երբեմն էլ առաջնորդող դեր են կատարել հայ ժողովրդի հանուն ազատության, անկախության և ազգային պետականության վերականգնման պայքարում: Փառապանծ 50-ամյակի առթիվ Ամենայն Հայոց Վեհափառ

Հայրապետի գրած կոնդակում ասված է. «Հայ եկեղեցին և իր սպասավորները երջանիկ են ողջունելու վերածնունդը հայրենի պետության, որ հաղթանակն է հայ ազատագրական սրբազան պայքարին, պայքար, որուն լայն չափերով մասնակցած են բազում անձնուրաց ու քաջ հոգևորականներ, հիշատակության արժանի հերոսությամբ»:

Վերջին հիսնամյակի ընթացքում հայ եկեղեցին, հավատարիմ անցյալի ավանդույթներին, ձգտելով հայ ժողովրդի բարօրությանը և հայրենի պետության հիմքերի ամրապնդմանը, անցել է հայրենասիրական փառավոր ուղի»:

Այնուհետև բանախոսը պատմական փաստերով և հանգամանորեն ներկայացնում է մեր երկրի և ժողովրդի տխուր ու ճակատագրական վիճակը 1917—1920 թվականներին Անդրկովկասում ծավալված բարդ և հակասական իրադարձությունների շրջանակում և վեր է հանում Սարդարապատի հերոսամարտի պատմական նշանակությունը, մեր ժողովրդի մղած կենաց և մահու օրհասական պայքարում, արդարորեն նշելով նաև, որ թեև «Սարդարապատի ճակատամարտը իսկական ժողովրդական ազատագրական պատերազմ էր, սակայն հայ ժողովրդին վիճակված չէր Սարդարապատի հաղթանակով հասնել Հայաստանի անկախությանը և ամբողջականության վերականգնմանը: Հայ ժողովրդի Նոյեմբերյան ազգաբացը,—նշում է բանախոսը,—ձևվեց Հոկտեմբերից»:

Մայր Աթոռ ս. Էջմիածինը, ճիշտ գնահատելով Հայաստանում տվեաական կարգերի հաստատման բացառիկ նշանակությունը՝ հայ ժողովրդի պատմական ճակատագրի, նրա գոյության և ապագայի համար, հնարավոր բոլոր միջոցներով պաշտպանեց նորաստեղծ տվեաական հանրապետությանը, նպաստեց նրա սուսջ ծառացող համազգային խնդիրների լուծմանը:

1920-ական թվականներին Սովետական Հայաստանի կառավարության ամենահրատապ խնդիրն էր՝ հաղթահարել անցյալից ժառանգված տնտեսական ու մշակութային ծայրահեղ հետամնացությունը և բուժել այն վերքերը, որ հայ ժողովուրդը ստացել էր հայ-թուրքական կրկնվող պատերազմներից: Դեռևս 1924 թ. պատմաբան Լեոն իր նամակներից մեկում գրում էր. «Ամեն ինչ կորցրել էք, մնացել է մի փոքրիկ Հայաստան, որ այսօր գերագույն ճիգեր է թափում ազատագրվելու քաղցի, մերկության, համաճարակների, կոտորածների մի շարք տարիների զարհուրելի հետևանքներից»: Նա ասում է, որ հայ ժողովուրդը դժոխային կացությունից դուրս էր եկել մերկ ու քնչազուրկ, ա-

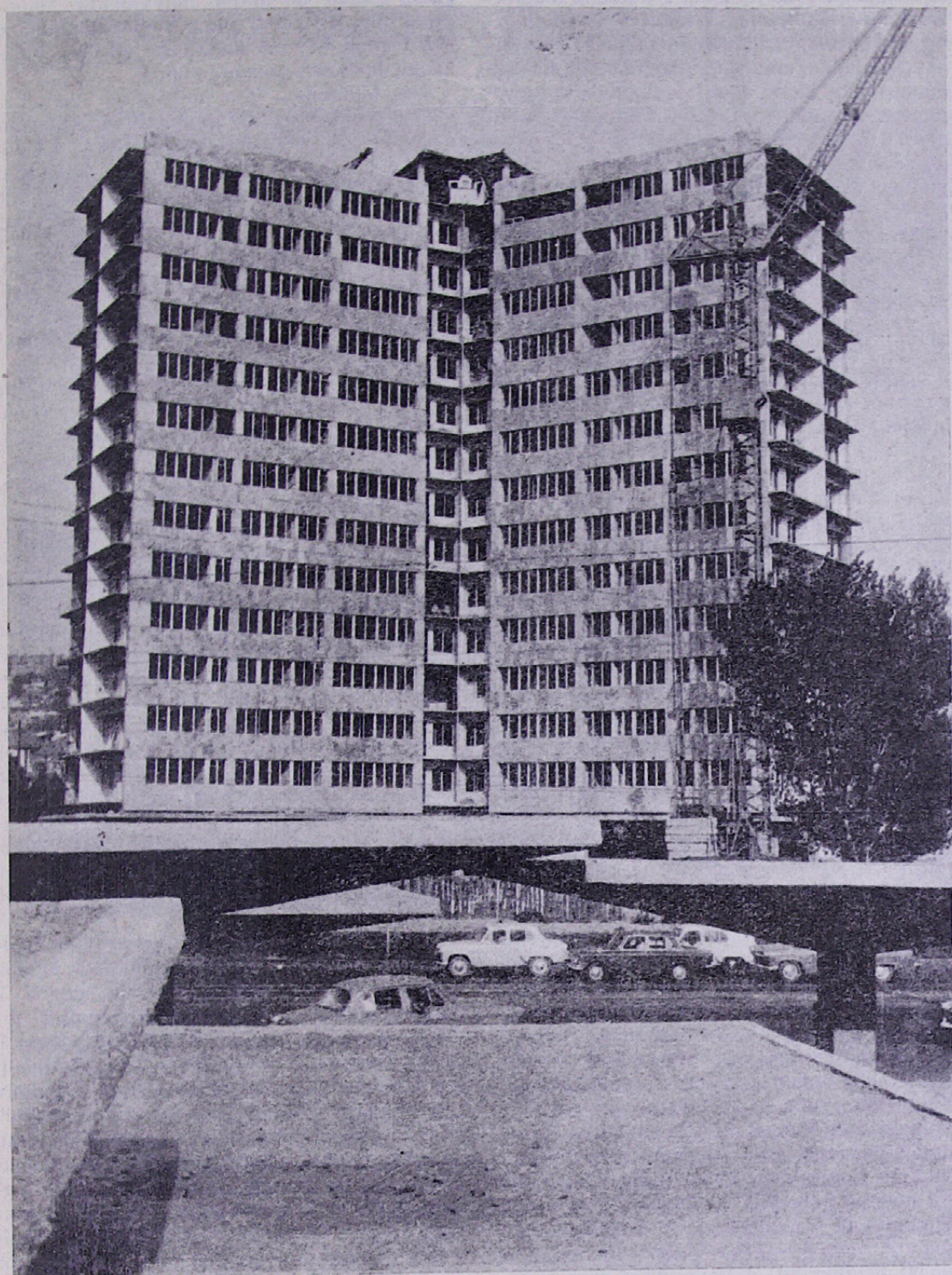
ռանց խրճիթի, առանց մանի, առանց լրժկանի:

Տարաբախտ հայ ժողովրդին առաջին հերթին եղբայրական օգնության ձեռք մեկնեց կանի:

Հայաստանի ժողովրդի վերքերը բուժելու գործում զգալի դեր կատարեց նաև սփյուռքահայության օգնությունը՝ Մայր Աթոռի և նրա արտասահմանյան թեմերի միջոցով: 1927 թ. Ամենայն Հայոց Գևորգ Ե կաթողիկոսը, նշելով, որ Էջմիածինը միշտ եղել է և է օրինապահ ու բարչացական Սովետական Հայաստանի և նրա կառավարության նկատմամբ, գրում էր. «Սորհրդային Հայաստանի վերաշինության և հայ ժողովրդի մտավոր ու տնտեսական բարգավաճման գաղափարն ու ջերմ ցանկությունն է եղել միակ դրդապատճառը, որ ինքնաբերաբար մի շարք կոնդակներով միշտ հորդորել էմ հատկապես արտասահմանյան մեր հոգևոր բարձր ներկայացուցիչներին՝ պատրիարքների, թեմակալ առաջնորդների ու եկեղեցական-վարչական կազմակերպությունների միջոցով ի սփյուռս աշխարհի ցրված գաղութահայության նյութական լայն օժանդակությունը հասցնել Խորհրդային Հայաստանի կառավարության, Հայաստանի վերաշինելու համար: Եվ այս ուղղությամբ է գործել Էջմիածինը Հայաստանի խորհրդայնացման առաջին իսկ տարուց սկսած...»:

1921 հոկտեմբերի 31 թվակիր կոնդակով, Գևորգ Ե կաթողիկոսը ի սփյուռս աշխարհի ցրված հայերին կոչ էր անում չհետևել պառակտողական, կենտրոնախույս ուժերին, համախմբվել հայրենի պետության շուրջը: Նա բոլոր հայերին հորդորում էր «ի սեր ազգի և հայրենեաց սրբափյլ և ի բաց վանել լեռն այսու գեթ գլխիս և զպաքարս կուսակցական, զհետ և եթ լինելով միայն և միայն վերաշինութեան ավերեալ հայրենեաց և վերածնութեան անբախտ մնացորդացն մերոց, միաբան ոգով և համերաշխությամբ»: Այնուհետև Վեհափառ Հայրապետը հանձնարարում էր օգնության ձեռք մեկնել մեր տարաբախտ ժողովրդի մնացորդներին, որոնք տակավին տառապում էր «ոչ ի սրտ, այլ ի սովու, ոչ ի հրու, այլ ի ցրտոյ, ոչ ստողջ վիճակի, այլ ի հիվանդ...»:

Գևորգ Ե կաթողիկոսը Հոկտեմբերյան հեղափոխության տասնամյակի առթիվ գրած կոնդակում հայտնում էր, որ խորհրդային իրավակարգի պարզևած խաղաղության և ազգերի իրավահավասարության շնորհիվ մեր կիսամեռ, հյուծված ժողովուրդը ավերակների միջից ելավ նոր կյանքի և ի շինություն հայրենյաց: Այնուհետև էլ Մայր Աթոռ ս. Էջմիածինը հավատարմությամբ ու սրբությամբ կատարեց իր հայրենասիրական

Երևան, Բազմաբարձր բնակելի շենք

պարտքը հայրենիքի և հայրենի պետության նկատմամբ: 1933 հունիսի 1 թվակիր հայրապետական կոնգրակով, Խորեն Ա կաթողիկոսը կոչ էր անում նվիրապետական Աթոռներին, թեմակալ առաջնորդներին և բովանդակ հայությանը՝ հեռու մնալ ազգաքանդ պայքարից և «վտարել ի միջոյ հապատացելոց զամենայն ինչ, որ հակառակ կա խաղաղութեան և մի թողուլ զթշնամական արարք ընդդէմ մայր հայրենեաց մերոց՝ Խորհրդային Հայաստանի և կառավարութեան նորին»:

Հայրենական պատերազմի տարիներին, հայրենիքի ազատությանն ու անկախությանը պատմացող այդ օրհասական պահին, երբ սովետական բոլոր ժողովուրդների հետ միասին ոտքի էր կանգնել նաև հայ ժողովուրդը, հայ եկեղեցին հանդես բերեց հայրենասիրական բռնուն գործունեություն՝ նրա պատելու համար պատերազմի հաղթական ելքին:

1941 թվականի հուլիսի 5-ին, պատերազմը սկսվելուց ընդամենը երկու շաբաթ հետո, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսության տեղակալ Գևորգ արքեպիսկոպոսը կոչեր ուղղեց մայր հայրենիքի և սփյուռքի բովանդակ հայությանը՝ հորդորելով հերոսական պայքարի ոգով համախմբվել հայրենի պետության՝ Սովետական Հայաստանի շուրջ և պատվով կատարել հայրենասիրական-քաղաքացիական պարտականությունները, օժանդակել հայրենիքի արդար գործի հաղթանակին, խորապես համոզված, որ այդ հաղթանակից կախված է հայ ժողովրդի ազատությունն ու անկախությունը, նրա ներկան ու ապագան: Այդ և հետագա կոչերը հայրենասիրության հզոր ալիք բարձրացրին սփյուռքահայ գաղթօջախներում:

Հայրենասիրական պարտքի խոր գիտակցությամբ, Մայր Աթոռը հովանավորեց Կարմիր բանակի օգնության ֆոնդի ստեղծման համար 1943 թ. սփյուռքում ծավալված շարժումը: Ա. Էջմիածինը, նախ, ավելի քան 800 հազար ոտքի արժողությամբ առարկաներ նվիրաբերեց «Սասունցի Դավիթ» տանկային շարայան ստեղծման օգտին, ապա, կոչ արեց ի սփյուռս աշխարհի ցրված հայությանը առատաձեռն կերպով մասնակցել այդ նպատակով կատարվող հանգանակությանը: «Իմ սիրելի ժողովուրդ,— ստված է այդ կոչում,— դո՛ւ, որ պատերազմի սկզբից նվիրված ես հայրենիքիդ պաշտպանության և ցանկացել ես տեսնել Հայրենական պատերազմի վախճանը, դո՛ւ, որ միշտ հետևել ես ս. Էջմիածնին, դու այսօր էլ անշուշտ առատորեն կբերես քո խնայողությունները, մասնակցելով «Սասունցի Դավիթ» անվան տանկային շարայան կա-

ռուցմանը»: Ա. Էջմիածնի կոչը լայն արձագանք գտավ սփյուռքի հայրենասեր հայության մեջ, և շուտով շարք մտավ հայկական մեծ էպոսի հերոսի անունով կոչվող տանկային երկրորդ շարայունը:

Հայ եկեղեցու, նրա լավագույն սպասավորների աննկուն և իրապաշտ հայրենասիրության վառ օրինակ է 1944 թվականի հունվարին Մայր Աթոռի անունից հայ ժողովրդին ուղղված պատմական կոչը. «...Հայր բացի Խորհրդային Հայաստանից չունի այլ հայրենիք: Հայր Հայաստանից դուրս չունի այլ հաստատուն կովան... Աջակցել Խորհրդային Միության նշանակում է աջակցել հայրենիքին: Խորհրդային Միության հաղթանակը հաղթանակն է նաև մեր ժողովրդի»:

Հայ եկեղեցին իմաստության նույն լույսով առաջնորդվեց նաև հայրենական պատերազմի հաղթական ալարտից հետո, մասնակցելով հայ ժողովրդի և նրա պետության բարգավաճման հետ կապված նոր խնդիրների լուծմանը:

Հայ եկեղեցու հայրենասիրական գործունեությունը նոր որակի բարձրացավ և առավել լայն չափեր ընդունեց Ամենայն Հայոց Հայրապետ Տ. Տ. Վազգեն Ա. կաթողիկոսի զահակալության տարիներին: Ելնելով հայ ժողովրդի ընդհանրական շահերից, Վեհափառ Հայրապետը ձգտում է հասնել հայ ժողովրդի միասնությանը, նրա ջատագոված գաղափարն է «մեկ հայրենիք, մեկ ժողովուրդ, մեկ եկեղեցի»՝ մայր հայրենիքի վեհ զգացմունքի խարսխի վրա, Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի կենտրոն լույսի ներքո: Դա է հայության հայրենասիրական ուղին: Այդ ուղիով միայն կարելի է օգնության հասնել բախտի դաժան հարվածով աշխարհի չորս ծագերին ցրված հայությանը՝ սպիտակ ջարդի դեմ:

Սփյուռքահայ հոգևոր և աշխարհիկ հաստատությունների հայապահպանման ձգտող միջոցառումները կլինեն ստավել ազդու և արդյունավետ, եթե դրանք ստորված լինեն վերածնված մայր հայրենիքի սիրով և Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի պաշտամունքով: Իր հայրապետական անդրաճիկ կոնդակում Վեհափառը պատգամում էր. «Մեր հասակնետող նոր սերունդները մանավանդ թող արթուն հսկեն և հաստատական մնան հայոց տուրք հավատքի վեմին վրա, և հպարտությամբ ու ճակատաբաց ապրին ու գործեն որպես հարազատ զավակները համրանքով փոքր, բայց հոգիով մեծ հայ ժողովուրդին, որ իր նախատակությունը գիտցավ հաղթանակի վերածել, և այժմ իր նոր կյանքը կկերտե ան, իր նոր հայրենիքին մեջ, զմայլանքի արժանի խոյանքով դեպի ոսկի

իր ապագան: Հայրենի վերածնունդի և վերաշինության գիտակցությունը խարխիս գգացումը պետք է դառնա մեր օրերու համարդուն և ի մասնավորի հայ երիտասարդության»:

Մենք կենսականորեն անհրաժեշտ և անհետաձգելի կնկատենք մեր եկեղեցական ներքին միասնության և մեր նվիրապետական Աթոռներու միջև համերաշխ գործակցության վերահաստատումը»:

Լենինական. Տեսարան գլխավոր հրապարակից

Հայապահպանման տեսանկյունից պետք է դիտել և գնահատել նաև այն ջանքերը, որ Վեհափառ Հայրապետը իր գահակալության առաջին օրից գործադրում է ամրապնդելու համար հայ եկեղեցու ներքին միասնությունը: «Սփյուռքի մեջ, մեր տարաբախտ գավակներում հաշկական հոգիին և գիտակցության պահպանումը մեր առաջ դրված սեպուհ խնդիրն է...,—գրում էր Վեհափառ Հայրապետը Տանն Կիլիկիո աթոռակալին ուղղված իր նամակներից մեկում...:—Եվ այս նվիրական գործը առավել ամուր հիմքերու վրա դնելու, և բոլոր կենդանի ուժերը համատեղ օգտագործելու մտադրությամբ է որ

Հայ ժողովրդի և հայ պետականության ընդհանրական շահերից բխում է նաև Մայր Աթոռի դրական վերաբերմունքը մարդկությանը հուզող այնպիսի այժմեական խնդիրների նկատմամբ, ինչպիսին է մանավանդ աշխարհի խաղաղության պաշտպանությունը: Մայր Աթոռը, հանդես գալով այդ կենսական հարցի լուծման օգտին, առաջին հերթին ծառայում է հայ ժողովրդի հայրենասիրական իդեալների կենսագործմանը: Աշխարհում հավանաբար չկա մի այլ ժողովուրդ, որը հայ ժողովրդի չափ տառապած լինի պատերազմներից:

Մայր Աթոռը, անդամակցելով Եկեղեցի-

ների համաշխարհային խորհրդին, ձգտում է բարձրացնել հայ եկեղեցու դերը մարդկությանը հուզող արդիական խնդիրների լուծման գործում: Անվերադարձ անցել-գնացել են եկեղեցիների մեկուսացման հին ժամանակները, ապրում ենք էկումենիզմի ժամանակաշրջանում: Եկեղեցիները մերձեցնում են միմյանց, ուղիներ են որոնում համագործակցության, դիպլոմի մեջ են մտնում աշխարհի հետ: Սալը Աթոռը արդի էկումենիկ շարժումը դիտում է որպես քրիստոնեական առաջադիմական շարժում:

Գերագույն հոգևոր խորհուրդը ուրախությամբ հաստատում է, որ Վեհափառ Հայրապետը հանդիսանում է արդի էկումենիկ շարժման ակնալուր ներկայացուցիչներից: Եվրոպական մայրաքաղաքներում նրա արտասանած ճառերը, եկեղեցական և պետական բարձրագույն իշխանավորների հետ նրա հանդիպումներն ու շփումները խոշոր չափով նպաստում են եկեղեցիների համագործակցությանը, նրանց միջև եղբայրական և սիրո կապերի ամրապնդմանը: Այդ ստումով առանձնապես նշանակալից է Վեհափառ Հայրապետի պատմական այցը Վատիկան և երկու հայրապետների համատեղ հայտարարությունը, որով նրանք ձայն բարձրացրին արդիականության ամենակարելիոր հարցերի՝ սոցիալական արդարության, ժողովուրդների եղբայրության և կայուն խաղաղության պաշտպանության օգտին:

Վազգեն Ա կաթողիկոսի գահակալության տարիներին Մայր Աթոռ ս. Էջմիածինը դարձավ հայ եկեղեցու իսկական ղեկավար միտքը, նրա իրապաշտ հայրենասիրությամբ բաբախող սիրտը՝ լիովին համապատասխան «Ամենայն Հայոց» կոչմանը: Միայն դարավոր ավանդության կապով չէ, որ այսօր հայ ժողովուրդը աշխարհի չորս ծագերից ջերմեռանդորեն դեմքը դարձրել է դեպի Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին: Դրանում, մենք հավատում ենք, որոշիչ դեր է կատարում Վեհափառ Հայրապետի իմաստությունը՝ հայ եկեղեցու հայրենասիրական լավագույն ավանդությունները զարգացնելու գործում: Ազգային և միջազգային ասպարեզներում Վեհափառ Հայրապետի ծավալած հայրենասիրական բեղուն գործունեությունը նրան իրավունք է տալիս դասվելու մեր մեծագործ կաթողիկոսների շարքում:

Հայաստանի 50-ամյակին նվիրված իր գեկուցագրում Հովհաննես Թոփուզյանը ներկայացնում է նաև 50 տարիների ընթացքում մեր երկրում ստեղծված նոր կարգերի պայմաններում հայ ժողովրդի ձեռք բերած հոգևոր, մշակութային, տնտեսական մեծ առաջընթացն ու հաջողությունները և իր բո-

վանդակալից գեկուցն ավարտում է հետևյալ հաստատումով.

«Գերագույն հոգևոր խորհուրդը, ողջունելով Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման 50-ամյակը, երախտապարտ հայացք է ուղղում այն մեծ ու լուսավոր գաղափարին, որ կոչվում է ժողովուրդների բարեկամություն: Հայրենի վերածնունդը հաժողովրդի ստեղծագործ հանձնարի, նրա քրտնաջան աշխատանքի ու հիանալի տոկունության արդյունքն է, սակայն պետք չէ մոռանալ, որ դրանում մենք շատ ենք պարտական այն եղբայրական դաշինքին, որը միավորում է սովետական ժողովուրդներին»:

ՈՂՋՈՒՑՆԻ ԽՈՍՔԵՐ

Այնուհետև, ողջույնի խոսքով առաջին հանդես է գալիս ՀՍՍՀ Միևհատրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ **Ս. Գասպարյանը**, որը, հանուն հայրենի կառավարության և Միևհատրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի, ջերմորեն շնորհավորում է համազգային մեծ տոնի ուրախ առիթով Ամենայն Հայոց Հայրապետին և շեշտում՝ անցնող 50 տարիների ընթացքում ընդհանրապես և վերջին 15-ամյակում մանավանդ Ս. Ս. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց Հայրապետի և Մայր Աթոռի կատարած հայրենամեծեր, խաղաղասիրական մեծ ու շնորհակալ աշխատանքը՝ ի բարօրություն մեր վերածնված հայրենիքի ու հայ ժողովրդի և համրապնդումն սխյուր-հայրենիք հարաբերությունների:

Հանդիսության ընթացքում Հայաստանի պանծալի 50-ամյակի ազգային մեծ նշանակությանը նվիրված խանդավառ ողջույնի խոսքերով հանդես են գալիս **Ալեքսանդր Մարտիանը** (Վահրբե), **Հարություն Կուժուհին** (Բեյրութ), **Եփրեմ Էլեզյանը** (Բեյրութ), **դոկտ. Նուբար Բերբերյանը** (Բուտոն):

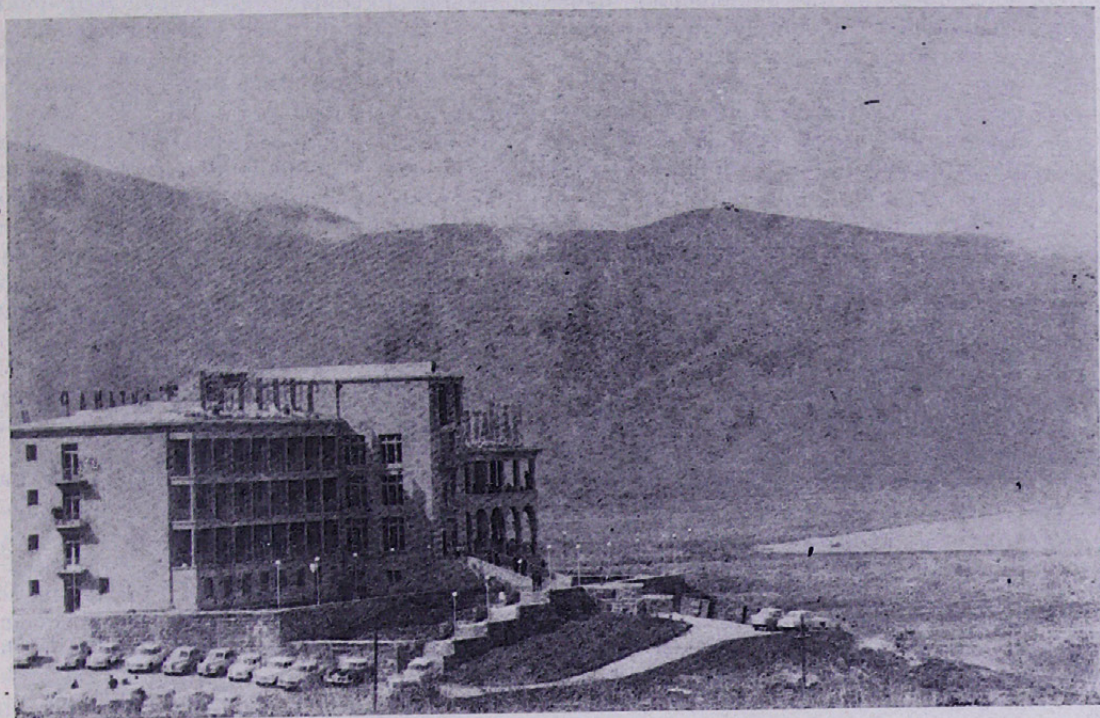
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ

Ընդհանուր խանդավառության և ծափերի մեջ խոսք է առնում **Հայոց Հայրապետը**՝ Իր օրհնությունն ու խնդակցությունը բերելու հայ ժողովրդի մեծ ու պատմական տոնին.

«Հայոց կաթողիկոսը այս տարի, 24 ապրիլին, ստորագրեց և հրապարակեց հայրապետական կոնդակ՝ նվիրված Հայաստանի 50-ամյակին: Այդ կոնդակում Հայոց Հայրապետը իր խոսքը ասաց այս պատմական և հիշարժան տարեթիվի առթիվ: Հառաչիկա կիրակի, հունվերի 29-ին, Մայր տաճարում տեղի պիտի ունենա հանդիսավոր պատա-

րագ և վերջում՝ գոհաբանական մաղթանքի արարողություն՝ նվիրված ճուշդ պատմական թվականին, իսկ այսօր այս հանդիսությունը կազմակերպեցինք, որտեղ Մենք հաճույքը ունեցանք լսելու բազմաթիվ ելույթներ, որոնք մեր արտերը լցրեցին ոգևորությամբ և խանդավառությամբ: Կարող ենք ոմանք հարց տալ, թե ինչո՞ւ Հայոց Հայրապետը, Մայր

բաժանված չի եղել իր ժողովուրդից, իր ժողովուրդի պատմությունից, նրա ճակատագրից, թե՛ ուրախության, թե՛ փառքի, վերելքի, ստեղծագործության շրջաններին և թե՛ դժբախտությանց, ողբերգական մահատալանությանց օրերին: Նույնիսկ մեր ս. Մեսրոպը, չմոռնանք, հոգևորական լինելուց առաջ գինվորական էր, իր հայրենիքի գինվորը,

Սևան. «Աղթամար» հյուրանոցը

Աթոռ ս. Էջմիածին այսքան ամբողջական կերպով մասնակցում են այս տոնակատարության, որ քաղաքական տոնակատարություն մըն է: Կասկած չկա, թե Հայաստանի, նոր Հայաստանի 50-ամյակը պատմական տարեթիվ մըն է: Մեր պատասխանը պետք է լիներ, որ այո, Հայաստանյայց եկեղեցին, գլխավորությամբ Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնի և Հայոց Հայրապետի, մասնակցում է այս տոնակատարության: Մենք մասնակցում ենք իբրև հայ հոգևորականներ այս մեծ տոնախմբության, որովհետև գիտակցում ենք ամենայն պայծառությամբ, թե մեր ժողովուրդը նույնքան 29-ը 1920-ին իսկապես փրկության ճանապարհի սեմին կանգնեց, և սկսավ հայոց սլատմության նորագույն շրջանը: Ծառերը արդեն առաջին, բայց Մենք էլ ուզում ենք ընդգծել, թե Հայաստանյայց եկեղեցին իր աճունով և իր ծագումով երբեք որևէ ձևով

իսկ հետո՝ արքունիքի քարտուղարը: Եվ տակավին այս շարքը կարելի է երկարացնել մինչև մեր օրերի մոտերը ապրող հոգևորականները, որոնք հայ ժողովուրդի վերածննդի տեսիլքով բոցավառված առաջնորդի դեր կատարեցին՝ ինչպես Ներսես Աշտարակեցին, ինչպես Խրիմյան Հայրիկ, Գարեգին Հովսեփյանց և ուրիշներ: Եվ շատեր ողբերգական պահերին առաջին շարքերի վրա գոհվեցին: Մեկ օրինակ միայն. 1915-ի զարմանք երբ տակավին տեղահանության հրամանները հրապարակված չէին, այլ կրպակվեին զգրոցների մեջ զանազան կենտրոններում, Արևմտահայաստանում, որպեսզի նույն թվականին գործադրության դրվի հայ ժողովուրդի տեղահանությունը և կոտորածը, այդ շրջանին էր, երբ Մշո առաջնորդ Ներսես եպիսկոպոս Խարախանյան կախաղանի դատապարտվածների ցանկի վրա ա-

ռաջին տեղը կզբաղեն: Պատահեց սակայն, որ Ներսես եպիսկոպոս, այդ հրահանգը գործադրվելուց մի քանի շաբաթ առաջ բնական մահով մեռնի և թաղվի: Սակայն երբ հրահանգները սկսան գործադրվել, տեղի փաշան հրահանգ տվեց, գերեզմանից հանել Ներսես եպիսկոպոսին մարմինը և կախաղան բարձրացնել այն: Այս զարհուրելի եղելությամբ Մենք ուզում ենք հիշել հայ եկեղեցականության հերոսական կեցվածքը, պայքարը՝ հայ ժողովուրդի ազատագրության ճանապարհի վրա: Արդեն 50 տարի է ավելին անցել են այդ օրերից և մենք գուցե համարյա մոռցած այս տխուր պատմությունները, մեր դեմքը ուղղած դեպի հայ ժողովուրդի անմահության խորհրդանիշ Արարատը, մեր դեմքը ուղղած դեպի աստվածակառույց ս. Էջմիածին, մեր դեմքը հառած դեպի Երևանի լույսերը՝ երջանկությամբ կրխալսա՞նք և հպարտ ենք, որ ահա 50 տարիներն ի վեր Հայաստանը իսկապես ոչ միայն վերածնվեց, այլ նաև վերաշինվեց: 1920—1922 թվականներին Հայաստանի քաղաքված և հուսահատական վիճակում, երբ Երևանի փողոցներում տուն-տեղ չունեցող հազարավոր որբեր կրափառեին, վրտահ են, թե շատ ճառախոսներ ոգևորելու համար ժողովուրդին, ասած պետք է լինեն. «Երանի նրանց, ովքեր 50-րդ տարեդարձ պիտի ողջունեն վերածնված Հայաստանի»: Մենք այսօր այդ երջանիկ սերունդն ենք, որ մեր կենդանի աչքերով տեսնում և շոշափում ենք իրականությունը, իրականացած երազը այդ 50-ամյակի: Սակայն Մենք կուզեինք ավելացնել այսօր, այս 50-ամյակին շեմին՝ «Երանի նրանց, ովքեր պիտի ողջունեն 100-ամյակը մեր վերածնված ամենայն հայոց Մայր Հայաստանին»:

Լույս և փառք և օրհնություն մեր մայր հայրենիքին, մեր հայրենի կառավարության և համայն մեր ժողովուրդին ի Հայաստան և ի սփյուռն աշխարհի: Ամեն:

ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Տալը լույս և ընդմիջումից հետո սկսվում է հորեկյանական հանդիսության գեղարվեստական մասը:

Մայր տաճարի երգեհոնահար **Լևոն Աբրահամյանը** երգեհոնի վրա բարձր արվեստով կատարում է Բախի ռե մինոր տոկատա և ֆուգան:

Մայր տաճարի երգչախմբի մենակատար Նորա Մելքումյանը խորը ապրումով կատարում է Վերդիի «Տրուբադուր» օպերայից արիա և ապա Բաղդասար Դպիրի «Ի նրճմանն էդ արքայական» տաղը: Դաշնամուրի վրա ընկերակցում է Հասմիկ Տեր-Սիմոնյանը:

Արգենտինահայ բանաստեղծուհի Ալիսիա Կիրակոսյանի «Նամակ առ Հայաստան» քերթվածը խորը հուզականության արտասանում է Մայր Աթոռիս միաբան տ. Գրիգորիս արեղա Բունիարյանը:

Ապա ելույթ է ունենում **Հայֆիհարմոնիայի պետական կամերային նվագախումբը**, որը վաստակավոր արտիստ **Զարեն Սահակյանի** գեղարվեստական ղեկավարությամբ կատարում է. Կոմիտաս վարդապետ՝ Զորհնկյաց տաղ՝ «Ով զարմանալի», ժողովրդական երգ՝ «Հոյ, Նազան իմ», Վիվադի՝ կոնցերտ ջութակի և թավջութակի համար (Ա, Բ և Գ մասերը):

Այնուհետև ելույթ է ունենում Հայկական ՍՍՀ վաստակավոր արտիստուհի և Մայր տաճարի երգչախմբի մենակատար **Լուսինե Զաքարյանը**: Սիրված երգչուհին կատարողական բարձր արվեստով հմայում է ներկաներին. Գլինկա՝ Անտոնիտայի ռոմանս «Իվան Սուսանին» օպերայից, Նաբեկայի-Կոմիտաս՝ տաղ Լուսինյանի «Մայլն այն իջաներ», Ալան Հովհաննես՝ «Յար Նազանի» և ապա Դոնիսեթի տաղը՝ «Բա՛ց մեզ, Տեր»: Երգեհոնի վրա ընկերակցում է Լևոն Աբրահամյանը:

Վերջում հանդես է գալիս **Մայր տաճարի քառաձայն երգչախումբը**, գեղարվեստական ղեկավար՝ **Խորեն Մելքսանեջյան**: Երգչախումբը խանդավառորեն և գերազանց վարպետությամբ կատարում է. Մցաբա՝ հատված տղ մածոր պատարագից՝ «Գյոքիս», Դիմիտրի Բորտնիանսկի՝ «Քերովքներ», Ալեքսանդր Հարությունյանի՝ «Հայրենիքիս հետ» (խոսք՝ Հովհ. Թումանյանի, մենակատարներ՝ Լուսինե Զաքարյան և Կոնստանտին Սիմոնյան), Էդգար Հովհաննիսյանի՝ «Էրեբունի-Երևան» (խոսք՝ Պարույր Սևակի):

Երեկոյան ժամը 22.30-ին, խանդավառ ու հայրենասիրական տաք մթնոլորտում, ջերմ ծավերով ավարտվում է Վեհարանի հանդիսությանց մեծ դահլիճում Հայաստանի 50-ամյակի պատվին կազմակերպված հոբելյանական հանդիսությունը:

ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ, ՔԱՐՈՋ ԵՎ ԳՈՂԱԲԱՆԱԿԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔ

Նոյեմբերի 29-ին, կիրակի: Մայր տաճարում, Հայաստանի 50-ամյակի առիթով, հանդիսավոր ս. պատարագ է մատուցում ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող Ռումինիայի և Բուլղարիայի հայոց թեմերի առաջնորդ տ. **Տիրայր եպս. Մարտիրոսյանը**:

Աշնանային պայծառ ու արևոտ օր է: Մայր տաճարը և նրա շրջակայքը լցվել են

Երևան. Կամուրջ Հրազդան գետի վրա

հավաստացյալ բազմությունը: Աջակողմյան և ձախակողմյան դասերում տեղ են. գրավել տոնի առիթով Մայր Աթոռ ժամանած թեմական առաջնորդներ, թեմական ու եկեղեցական խորհուրդների անդամներ, Գերագույն հոգևոր խորհրդի, Վերստուգիչ հանձնաժողովի, «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրական կազմի անդամներ, հոգևոր ճեմարանի դասախոսական կազմը, վանքի պաշտոնեությունը և այլ հրավիրյալներ:

Մայր տաճարի երգչախումբը կատարում է Եկմայանի պատարագի երգեցողությունը՝ խորեն Մեխանեջյանի շնորհալի դեկավաությամբ:

«Հայր մեր»-ից առաջ տ. Գևորգ վրդ. Սեբադյարյանը Ավագ սեղանի բեմից հանդիսավորապես և տպավորիչ կերպով ընթերցում է Վեհափառ Հայրապետի 1970 թվականի ապրիլ 24 թվակիր սրբատառ կոնդա-

կը՝ գրված Հայաստանի 50-ամյակի առիթով:

Հավարտ ա. պատարագի, Իջման ա. սեղանի առաջ, պատարագիչ տ. Տիրայր սրբազանը քարոզում է «Հայաստան, երկիր դրախտավայր» բնաբանով և վեր հանում Հայաստանի 50-ամյակի պատմական, հայրենասիրական մեծ նշանակությունը:

Այնուհետև Մայր տաճարի լուսարարապետ տ. Հայկազուն արքեպիսկոպոսի հանդիսադրությամբ կատարվում է գոհաբանական մատթանք՝ Հայաստանի 50-ամյակի առիթով:

* * *

Ազգիս Վեհափառ Հայրապետը հորեղյանական այս օրերին Երևանում մասնակցում է Հայաստանի 50-ամյակին նվիրված պաշտոնական հանդիսություններին:

Նոյեմբերի 24-ին, երեքշաբթի օրը, Երևանում, Արվեստի աշխատողների տանը, տեղի է ունենում Սփյուռքահայության հետ մշակութային կապի կոմիտեի հորեղյանական նիստը՝ ի պատիվ Հայաստանի 50-ամյակի:

Հանդիսությանը ներկա էին մայրաքաղաքի հասարակայնության ներկայացուցիչներ՝ արվեստագետներ, գրողներ, գիտնականներ, հորեղյանի առիթով զանազան երկրներից ժամանած սփյուռքահայեր:

Հանդիսությանը ներկա է լինում նաև Հայոց Հայրապետը՝ պատվո նախագահության սեղանին: Ն. Սրբությանն ընկերակցում էին ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող Թումանյանի և Բուդյարիայի հայոց առաջնորդ տ. Տիրայր եպ. Մարտիրոսյանը, ա. Գեղարդի վանքի վանահայր տ. Նարեկ վրդ. Ծաբարյանը, «Էջմիածին» ամսագրի խմբագիր Ա. Հատիսյանը, Մայր Աթոռի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի վարիչ Պ. Ծախազյանը:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ

Հորեղյանական հանդիսության ժամանակ Հայոց Հայրապետը Իր ողջույնի գեղեցիկ ճառի մեջ ասում է.

«Իբրև Հայոց Հայրապետ, Մենք ուրախ ենք այս պահին, սուրբ Էջիածնից ողջույն և օրհնություններ երելու սույն հանդիսությունը կազմակերպող կոմիտեին և բոլոր ներկաներին, Հայաստանից և սփյուռքի տարածքից ժամանած:

Կյտրհինք թե Հայաստանի հիսնամյակի տոնակատարության ոգուց և գաղափարից հեռացած չենք լինի, եթե Մեր խոսքը այստեղ կեղծանք ենք սփյուռքահայ իրակա-

նության և նրա հետ կապված հարցերի վրա:

Հայրենիք-սփյուռք հարաբերությունները բոլորեցին հիսուն տարի: Այս տարիները, զուցե ճշմարիտ կլինեք բնորոշել, որպես մի շրջան, երբ արտասահմանի հայերը, հետզհետե սկսեցին ճանաչել, հասկանալ ու համոզվել թե ծնունդ է առած ու կազմավորված՝ մի նոր հայկական պետություն որ աճում ու զարգանում է քաղ առ քաղ: Սփյուռքի հայերը հետզհետե ավելի խորը կերպով սկսեցին սիրել ու հպարտանալ արդի Հայաստանով, նրան համարելով որպես վերածնված մայր հայրենիքը ամենայն հայոց:

Սփյուռքի հայությունը փորձեց համեստ չափերով, նաև նյութապես օգնել, սատարելու համար հայրենի վերաշինության:

Այս հիսուն տարիների ընթացքին Հայաստանի պետությունը և ժողովուրդը, թեև երբեք անտարբեր չգտնվեցին դեպի սփյուռքը, բայց բնական էր որ նրանք առավելապես իրենց ուժերը կեղծոնացնեին վերականգնելու համար քայքայված երկիրը: Ոչնչից գրեթե, ստեղծեցին նրանք, մեր օրերի Հայաստանը՝ բարգավաճ, պերճ ու ապահով:

Այսօր, հիսնամյակի շեմին սակայն, ժամանակն է որ հայրենիք-սփյուռք հարաբերությունները նոր ձև և նոր բովանդակություն ստանան, շեշտը դնելով սփյուռքի հայության վրա:

Հայրենիքը, այսօր այլևս այնքան ամուր է ու ինքնավստահ և ամեն տեսակի միջոցներով հարուստ, որ կարող է՝ իր ուշադրությունը և հոգածությունը ավելի լայն չափերով ուղղել դեպի արտասահմանի մեր պանդուխտ ժողովուրդը՝ գրեթե կեսը մեր ամբողջ ժողովուրդին, առավել ուղիղ ճանաչելու, առավել լավ հասկանալու և ճիշտ գնահատելու նրան, և նեցուկ հանդիսանալու, որպեսզի նա իր գոյությունը կարողանա պաշտպանել ու պահպանել՝ իր պապերի հավատքով, իր մայրենի լեզվով, իր հայրենաբաղձ զգացումներով, մի խոսքով իր հայկական հոգիով:

Հայտնի է բոլորիդ թե Մայր Աթոռ ա. Էջմիածին եկեղեցական գծով, գործում է այս ոգիով, այս գիտակցությամբ, մանավանդ համաշխարհային Բ պատերազմից հետո, և կասկած չկա՝ ո՛չ արհամարհելի արդյունքներով:

Բոլորիս հայտնի է նույնպես թե այդ նույն գիտակցությամբ ու նպատակով մեր հայրենի բարեխնամ կառավարությունը ծնունդ տվեց այս կազմակերպության սփյուռքի հայության հետ մշակութային կապի կոմիտե անվան տակ, որ ահա յոթ տարի է որ յուրջ,

կազմակերպված աշխատանք է ծավալում, որի արդյունքները նույնպես արհամարհելի չեն։ Այլևս կարելի չէ պատկերացնել Հայաստանը առանց այս գործարար կոմիտեին։

Այս հիսնամյակի շեմին Մենք կկամենանք ցանկություն հայտնել ու մաղթել որ մայր երկիրը, Հայաստանի մշակութային կազմակերպություններն ու հիմնարկությունները, հայաստանցի մտավորականությունը, ավելի մեծ ճիգեր ի գործ դնեն այս ուղղությամբ։

Միջուղի հայության կյանքին սպառնացող վտանգը այնքան իրական է, այնքան համատարած ու այնքան այժմեական, որ մենք հայաստանցիներս, մշակութային հաստատությունները, մտավորականությունը և եկեղեցի, պետք է անհնարը փորձենք։ Պետք է գուցե փշրել ամեն տեսակի նախապաշարումներ, մտածելու և գործելու հին կաղապարները։ Պետք է խիզախ մի ուստում էատարել, աննահանջ սիրով ու գուրգուրանքով, նաև համբերատարությամբ դեպի մեր պանդուխտ քույրերն ու եղբայրները, և նույնքան աննահանջ լավատեսություն ունենալ մեր առաքելությանը նկատմամբ։

Մենք քաջ գիտենք թե դուք բոլորդ, հայաստանցի և արտասահմանցի հայեր, նույն մտորումներով եք ապրում ու գործում, հաճախ տառապելով։

Մենք հիշում ենք օրինակ, մի քանի ամիսներ առաջ, Մարո Մարգարյանի հոգեկան փոթորկումը, կսկիծը, Միացյալ Նահանգներից իր վերադարձին։

Զգալուն ու հայրենասեր բանաստեղծուհին ապրում էր տառապանքը՝ Հայաստանի

«նոր վերքի», ինչպես պիտի ասեր Արովյան։

Մեր վերածնած մայր երկրի ամենահաղթողին ու սքանչելի զարթոնքը թող մեզ բուրիս լուսավորի ու զորացնի՝ նոր ներշնչություններով, նոր տեսիլքներով և մասխաացած հավատքով դեպի ամենայն հայոց ապագան։

Մայր Հայաստանի հիսնամյակի շեմին, թող բոլորիս կարգախոսը լինի՝ ամեն գնով փրկել սփյուռքի հայությունը։

* *

Նոյեմբերի 29-ին, կիրակի օրը, առավոտյան ժամը 10-ին, Երևանում, Ալ. Սպենդիարյանի անվան Լենինի շքանշանակիր օպերայի և բալետի պետական ակադեմիական թատրոնում, տեղի է ունենում Հայաստանի պանծալի 50-ամյակին նվիրված հանդիսավոր նիստ։ Ամենայն Հայոց Հայրապետը ներկա է լինում հոբելյանական հանդիսությանը՝ ընկերակցությամբ Վրահայոց թեմի առաջնորդ տ. Կոմիտաս եպս. Տեր-Ստեփանյանի, Արարատյան թեմի առաջնորդական փոխառորդ տ. Վահան եպս. Տերյանի և ս. Գեղարդի վանքի վանահայր տ. Նարեկ վրդ. Ծաքարյանի։

Նոյեմբերի 30-ին, երկուշաբթի օրը, երեկոյան ժամը 19-ին, Վեհափառ Հայրապետը Երևանում, Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության դահլիճում, ներկա է լինում Հայաստանի 50-ամյակի պատվին տրված պաշտոնական մեծ նաշկերություն։

Հայոց Հայրապետին ընկերակցում էին տ. Կոմիտաս, տ. Տիրայր եպիսկոպոսները և տ. Նարեկ վարդապետը։

